

выращиваемых сельскохозяйственных культур и орудий обработки почвы на концентрацию гумуса в грунтах Николаевской области. Определен прогнозный срок достижения критического значения содержания гумуса в почвах региона. Предложены организационно-правовые мероприятия по сохранению естественного плодородия после снятия моратория на покупку-продажу земли.

The article gives the retrospective analysis of agrarian land tenure in the territory of the northern Black Sea Coast. Tendencies of an influence of the structure of growing agricultural crops and soil tilling implements on the humus concentration in soils of the Mykolajiv region are revealed. The forecast time of the achievement of critical value of the humus content in soils of the region is determined. Organization and legal measures on the preservation of natural fertility after removal of the moratorium on land purchase - sale are offered.

УДК:631: 333.42: 631.4 (833)

А.М. Коваленко, кандидат сільськогосподарських наук

М.П. Малярчук, доктор сільськогосподарських наук

ІНСТИТУТ ЗЕМЛЕРОБСТВА ПІВДЕННОГО РЕГІОНУ УААН

ОСОБЛИВОСТІ ЗЕМЛЕРОБСТВА У ПІВДЕННОМУ СТЕПУ В УМОВАХ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ

Сучасний аграрний сектор України вже тривалий час перебуває у стані реформування. Подальший розвиток сільськогосподарського виробництва неможливий без ефективної і завершені земельної реформи. За час проведення земельної реформи докорінно змінилися умови і характер діяльності сільськогосподарських підприємств. Проведені розпаювання і приватизація земель сільськогосподарських підприємств. На їхній базі виникло безліч земельних власників і сторонніх землекористувачів. Порušено стабільність і компактність землекористування сільськогосподарських підприємств та їхню інфраструктуру.

На жаль, і зараз, після тривалої перебудови земельних відносин, немає чітко обґрунтованих рекомендацій по їхньому завершенню. Розпаювання земель порушило створені за багато років наукові підходи до землекористування у різних зонах країни і ведення землеробства в їхніх межах [1]. Виникнення великої кількості землевласників у процесі реформування земельних відносин створило умови для хаотичного використання земель, яке спричинило подальше погіршення сільськогосподарського виробництва [2]. Це призвело до великої строкатості і складності у використанні орних земель, формуванні землекористувань власниками паїв і землекористувачами та ведення у таких умовах землеробства [3]. Наслідки здійснення земельної реформи виявили серйозні прорахунки в організації землекористування суб'єктів сільськогосподарського виробництва [4]. Тому одним з дійових заходів зміцнення

економічної стабільності кожного окремого сільськогосподарського підприємства мають стати раціональна організація його виробництва та науково обґрунтована система землеробства, які в повній мірі адаптовані до наявного ресурсного потенціалу господарств і специфічних умов ринкової економіки.

Дослідження зміни землекористувань господарств та застосування технологій вирощування сільськогосподарських культур здійснювались на даних аналізу цих процесів у господарствах Херсонської області протягом 2000-2007 рр.

Однією з реалій ринкових перетворень у сфері земельних відносин стала приватизація земель сільськогосподарського призначення суб'єктами господарювання. Цей процес спонукав до трансформації земель власників паїв та землекористувачів (табл.). Так, за час реформування земельних відносин (2001-2007 рр.) загальна площа землі в сільськогосподарських підприємствах зменшилась в 1,9 раза. У таких же межах зменшилась у них і кількість ріллі.

Поряд з цим, у 2,1 раза збільшилась площа земель у громадян, яким надані землі у власність і користування, а площа ріллі збільшилась у 2,2 раза. Площа земель запасу за цей час зросла у 4,9 раза. Але це проходило переважно за рахунок земель несільськогосподарського призначення. Площа сільськогосподарських угідь зросла лише в 1,9 раза. Більше ніж у 2 рази зменшилась площа земель в інших землекористувачів.

Зараз в області діє 296 сільгосппідприємств із середньою площею ріллі 2165 га, 2652 фермерські господарства, які мають по 74,0 га і 133,5 тис. особистих селянських господарств, які мають по 0,8 га.

Земельні масиви площею більше 1000 га орендують 194 підприємства та 5 фізичних осіб. Загальна площа цих масивів становить 543,0 тис. га.

Земельні масиви площею більше 2 тис. га орендують 111 підприємств загальною площею 420,6 тис. га. Масиви понад 3 тис. га орендують 62 підприємства загальною площею 309,4 тис. га. Земельні масиви площею більше 5 тис. га орендують 20 підприємств, їхня площа становить 1 64,1 тис. га. Масиви понад 10 тис. га орендують 5 підприємств, їх загальна площа становить 77,8 тис. га. Найбільшим за площею є ТОВ "Вішва Ананда" – 33751 га.

Процеси паювання землі і майна та визначення індивідуальних земельних і майнових часток (паїв) стали причиною реорганізації сільськогосподарських підприємств, які існували в другій половині минулого століття, у нові структури ринкового типу. Внаслідок цього власники земельних паїв отримали право на свій розсуд розпоряджатися ними, а саме – обробляти свою землю самостійно, стати засновником або учасником сільськогосподарських підприємств або інших формувань, продати, подарувати, передати в спадок, заставу або оренду.

Протягом останніх років у період переходу до ринкових умов

Таблиця. Динаміка змінення земельного фонду Херсонської області власниками земель та землекористувачами, тис. га (на 1 січня відповідного року).

Власники землі, землекористувачі та землі державної власності, не надані у власність або користування.	Загальна площа земель, га				У тому числі							
					сільськогосподарські угіддя				рілля			
	2001	2003	2005	2007	2001	2003	2005	2007	2001	2003	2005	2007
1. Землі сільськогосподарських підприємств	1332,3	1081,2	747,7	699,5	1258,2	1023,7	719,5	673,1	1187,3	973,7	685,6	640,8
зокрема, землі недержавних сільськогосподарських підприємств	1213,6	992,4	665,3	626,4	1156,1	943,1	644,1	605,6	1094,7	898,0	616,8	580,3
– землі державних сільськогосподарських підприємств.	118,7	88,8	82,4	73,1	102,1	80,6	75,4	67,5	92,6	75,7	68,1	60,5
2. Землі громадянам надані у власність і користування, з них:	525,0	777,4	1080,5	1097,9	508,3	756,5	1058,3	1075,4	465,8	706,5	988,3	1002,9
– фермерські господарства	156,5	182,2	186,6	204,7	151,6	177,0	181,9	199,8	138,7	162,9	169,0	196,5
– особисті підсобні господарства населення	86,4	105,0	105,6	107,0	86,2	104,6	105,4	106,7	83,0	100,4	101,0	102,6
3. Землі закладів, установ, організацій	10,8	9,4	9,9	10,0	4,4	3,0	3,5	3,4	4,4	2,9	3,4	3,2
4. Землі запасу	135,5	125,3	669,2	667,0	76,6	66,5	150,1	147,3	29,1	23,6	70,6	67,4
5. Інші	842,5	852,8	338,8	371,7	120,9	118,8	39,1	71,1	85,9	68,4	30,5	62,8
Всього по області	2846,1	2846,1	2846,1	2846,1	1968,4	1968,5	1970,5	1970,3	1772,5	1775,1	1778,4	1777,1

господарювання основою для формування земельних масивів нових організаційно-господарських структур стали особисті підсобні господарства населення. Так, у Херсонській області у 2007 р. вони мають 38,6 % усіх земель області, а ріллі ще більше - 56,4 %. У той же час частка сільськогосподарських підприємств зменшилася з 46,8 до 24,6 % та з 67 до 36,1 % відповідно.

За таких умов у суб'єктів сільськогосподарської діяльності проходило хаотичне формування структури посівних площ. Питома вага зернових культур у структурі посівних площ зменшилася на 9,3 %. Разом з тим частка технічних культур зросла у 2,1 раза. Відбулось це, в основному, за рахунок кормових культур, що зумовило порушення науково обґрунтованих сівозмін.

Зараз лише 25-27% сільськогосподарських підприємств застосовують науково обґрунтовані сівозміни. З них біля 30 % освоєні сівозміни, які мають більше 6-ти полів. Це, в основному, господарства, які мають більше 2 тис. га орних земель. Решта – три- і чотирипольні сівозміни в господарствах з обмеженими земельними ресурсами. Значна частина фермерських господарських формувань мають двопольні сівозміни. Особливу увагу слід звернути на фермерські і селянські господарства, переважна більшість яких зовсім ігнорує закони землеробства про плодозміну і з року в рік знижує продуктивність орних земель.

Слід також відмітити, що і деякі великі господарства не дотримуються елементарних правил плодозміни. Це стосується також зрошуваних земель, на яких насичення соєю сягає 65-70%, тобто третина посівів сої розміщується повторно.

Інститутом землеробства південного регіону УААН розроблені науково обґрунтовані сівозміни різної ротації для господарських формувань південної частини степової зони з різними розмірами землекористування і спеціалізацією. На жаль, більшість господарських формувань насичують структури посівних площ соняшником, який сильно виснажує ґрунт. Це значно знижує урожайність культур сівозміни. Наприклад, окремі господарські формування Нижньосірогозького району Херсонської області в останні роки 33-39 % орних земель відводять під соняшник, унаслідок чого мають один з найнижчих показників урожайності в області та деградацію ґрунтів.

Другою складовою системи землеробства за будь-яких перетворень у сільськогосподарському виробництві є обробіток ґрунту. Науковими установами південного регіону України, у тому числі й Інститутом землеробства південного регіону, розроблені системи основного обробітку ґрунту для господарських формувань з різними розмірами і якістю земельних ресурсів.

Системи основного обробітку ґрунту, розроблені раніше для сівозмін відповідно до ґрунтово-кліматичних зон та еколого-технологічного групування земель з урахуванням спеціалізації великотоварних господарських формувань, на сучасному етапі функціонування

агропромислового комплексу втратили свою актуальність і не мають широкого виробничого застосування. Сформовані нові, економічно вигідні системи, що базуються на використанні комбінованих багатоопераційних ґрунтообробних знарядь – в основному безполицевого типу.

Слід зазначити, що необґрунтований перехід на мінімальний і нульовий обробітки без урахування меліоративного стану ґрунтів і їхньої відповідності до біологічних особливостей сільськогосподарських культур, спровокував у південному регіоні втрату елементів живлення та вологи метрового і глибинних шарів ґрунту.

Застосування у переважній більшості дрібнотоварними господарськими формуваннями мілкого, а частіше поверхневого обробітку, як найменш затратного, призвело до створення на глибині від 15 до 25 см переуцільненого прошарку орного шару 1,51-1,56 г/см³, що на темно-каштанових і каштанових ґрунтах є критичним навіть для сільськогосподарських культур степового екотипу – озимих пшениці і жита, ячменю ярого.

Слід зауважити, що реформування земельних відносин дещо змінило підхід до технологій вирощування сільськогосподарських культур. Вони стають економічно обґрунтованішими й адаптованішими до конкретних умов, але не повинні базуватись на спрощені технологічних операцій або мінімізації застосування матеріальних і енергетичних ресурсів, як це часто спостерігається в останні роки. Особливо це стосується добрив і пестицидів. Підвищення рентабельності при зниженні врожайності і маси прибутку та погіршенні родючості і фітосанітарного стану ґрунту – це досить хибний шлях ведення землеробства.

Висновок. Змінення земельних відносин в умовах земельної реформи має неоднозначні наслідки. Поки що спостерігається більше негативних явищ: порушення сівозмін, спрощення обробітку ґрунту і технологій вирощування сільськогосподарських культур та зменшення в декілька разів норм внесення добрив. Лише окремі господарства ведуть землеробство на сучасному рівні.

1. Сайко В.Ф. Наукові підходи щодо раціонального землекористування в умовах здійснення аграрної реформи // Вісн. аграр. науки. – 2000. – №5. – С. 5 – 10.
2. Третьяк А.М., Бабмідра Д.І. Земельні ресурси України та їх використання. – К.: ТОВ "ЦЗРУ", 2003. – 143 с.
3. Бавровська Н.М. Проблема використання й охорони земельних ресурсів у період реформування земельних відносин // Актуальні питання розвитку земельної реформи в Україні: стан та перспективи: Зб. наук. пр. – Херсон, 2003. – С. 116 – 118.
4. Третьяк А.М. Наукові основи землеустрою. Навчальний посібник. – К.: ТОВ ЦЗРУ. 2002. – 342 с.

На примере Херсонской области сделали анализ изменений в землепользовании хозяйств в процессе земельной реформы, ведения в них земледелия, а также описаны исследования этих процессов.

By way of example of the Kherson region, the analysis of changes in the land use of farms

in the process of land reform, farm management at them is made and also the investigations of these processes are described.

УДК 332.3

Л.І. Ліщитович, кандидат біологічних наук
ГОЛОВНИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ТА ПРОЕКТНИЙ ІНСТИТУТ
ЗЕМЛЕУСТРОЮ

МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ГІС-ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ТА УПЕРЕДЖЕННЯ ПОМИЛОК У ВИЗНАЧЕННІ МЕЖ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Автоматизовані технології вводу, обробки, аналізу та зберігання геопросторових даних за допомогою комп'ютерного обладнання називають ГІС-технологіями. При цьому біля 90% усіх даних, якими оперує сучасне людство, можна віднести до геопросторових через їхню прив'язку до нашої планети. Особливо це стосується земельно-кадастрової галузі, де практично вся інформація прив'язана до конкретних об'єктів нерухомості, які мають чіткі геопросторові координати. Тому предметом наших досліджень є можливість сучасних ГІС-технологій оптимізувати моделі землеустрою та контролю помилок використання й охорони земель.

ГІС-технології вимагають наявності геоінформаційної системи (ГІС), яка дасть можливість задіяти безліч різноманітних технологічних рішень багатьох дуже складних задач. До ГІС входить 4 складових:

- комп'ютерне обладнання;
- програмні засоби ГІС;
- організаційна підсистема (кадри, приміщення, життєзабезпечення);
- геопросторові бази даних.

Основною складовою ГІС є просторово прив'язані бази даних, вартісна частка яких у системі перевищує 80%. Але ці дані дійсно повинні бути у відомій геодезичній системі координат, що суттєво спрощує контроль цілісності таких баз даних, дає змогу задіяти основний засіб ГІС-технологій – картографічну алгебру. Саме накладання за відповідними формулами потрібних картошарів відкриває потужні можливості ГІС-аналізу, сприяє вирішенню задач, які ще недавно здавалися недоступними. Сьогодні ГІС-технології ефективно використовують у тих галузях, де відпрацьована висока культура роботи з геопросторовими даними, працюють системи електронного документообігу, які надають правовий статус комп'ютерним даним, задіяні сучасні телекомунікаційні мережі, організований достовірний захист інформації.

Все це стосується успішної діяльності транснаціональних корпорацій, але все ще далеке від нашої земельно-кадастрової галузі. За останній рік стало

© Л.І. Ліщитович, 2007